

פרשת טהרות: טהרה וקדושה

יש בפרשת טהרות שני סוגים של גורמי טומאה. הסוג האחד נובע מחולי: נגעים וזבים. כדי להתמודד עם טומאת נגעים ומחלות, צריך תחילה להרפא מן החולי, ורק אחר כך אפשר להטהר. כדי להרפא, יש לברר מהו הגורם לנגע ולחולי, כדי לשרש את גורמי הקלקול. חז"ל מבקשים לידע מהו הגורם הרוחני למחלות המחוללות את הטומאות הללו. מצרעת מרים למדו שנגע הצרעת הוא עונש על עבירות הלשון: רכילות ולשון הרע. אדם חולה, מחולל מפשעיו, אינו יכול לקרב אל הקודש, קודם שיירפא ויטהר.

הסוג האחר של הטומאות נובע מסדר החיים הטבעי של בני אדם: המחזור הנשי, הזרע הגברי, הלידה. הטומאות הללו אינן נובעת באופן ישיר מחטא של האיש או האשה, אלא מתופעה ראשונית יותר של טומאה בקיום האנושי בכלל.

לרשימת הטומאות של פרשיותינו: תזריע ומצורע, יש להוסיף גם את אבי אבות הטומאה: המוות. אמנם דיני טומאתו וטהרתו מופיעים רק בפרשת חוקת שבספר במדבר, אבל הוא עוטף את פרשות הטהרות משני צדיהן: מות בני אהרן שקדם בפרשת שמיני לפרשת תזריע, ופוחת את פרשת "אחרי מות [שני בני אהרן]", מייד אחרי פרשת מצורע.

חכמים הציעו גם לטומאות האלה טעמים רוחניים המסבירים את הסיבה להוצרות הטומאה. ראש לכל הטומאות הללו הוא המוות. הוא תולדתו של חטא אדם הראשון. ממנו נובעות גם כל שאר הטומאות הקשורות למחזור הפרייה, מכיון שבכל תהליך ההולדה קיים גם מרכיב של מיתה: פיסות חיים שנפרשות מגוף האדם, אובדות ו"מתות": הזרעים שלא הולידו, הביציות שלא הופרו, השפיר והשליה ודם הלידה ששימשו מעטפת לילוד, סיימו את תפקידם, נפרשים ו"מתים". האבדנים הכרוכים בפרייה הם הצד האפל של החיים, וגם הם מוסברים, על ידי חטאם הראשון של אדם וחוה. קללת "בעצב תלדי בנים" היא הגורם להיבטים של הטומאה, הולי והסבל, המופיעים תמיד לצד ההפרייה וההולדה.

הצבתן של פרשיות הטהרות בתוך שבין פרשיות הקדושה של תחילת ספר ויקרא, לבין פרשת "קדושים" שבהמשכו של הספר, מעוררת את ההבנה שאי אפשר להתעסק בדברים שבקדושה, מבלי להתמודד עם בעיות הטומאה והטהרה. העקרון המרכזי העומד ביסוד הזיקה שבין פרשיות הקדושה לבין פרשיות הטהרות הוא, שאי אפשר להתקדש מתוך טומאה. לפני כל כניסה אל הקודש ולפני כל מגע עם הקודש, חייבים להטהר.

משהתברר שטומאה נוצרת לא רק על ידי חטא, אלא גם על ידי מהלך החיים הטבעי, וכרוכה בכל מעשה של יצירה, מובן, שאי אפשר לאדם להיות שרוי כל ימיו בחללה של קדושה. אין דרך לאדם חי ובריא להתחמק מן הטומאה הכרוכה ביצירה בעולם הזה. ואי אפשר לברוח אל עולם של קדושה בעזיבת העולם הזה, שכן הטומאה הגדולה והחמורה מכל היא דווקא הטומאה של ההסתלקות מן החיים – המוות. בית קברות הוא מקום טמא, וממילא – אין בו מקום לקדושה.

פלא הוא, שבחוק הישראלי וברשויות הממלכתיות, הטיפול בבתי קברות נחשב לטיפול ב"מקומות הקדושים", ולחברה העוסקת בהגנה על קברים עתיקים קוראים "אתרא קדישא". אין להתייחס למונחי הקדושה האלה אלה כפשוטם, לפחות לא על פי המונחים המקובלים בעולמה של תורה, בהלכה ובאגדה. אפשר להחשיב זאת כלשון סגי נהור. כשם שקוראים לבית הקברות "בית החיים", כך קוראים לו גם "אתרא קדישא". אבל באמת, אין קדושה במקום טומאה. כהן אינו רשאי להכנס לבית הקברות, ואסור להכניס לשם תרומה או קדשים. אדם כי ימות בבית המקדש, יטמא את כל הבית ויצריך התמודדות מיוחדת עם בעית הטומאה שנוצרה שם. כל עצמת הקדושה של המקדש אינה יכולה לעמוד כנגד טומאת המת ולבטלה.

העובדה שאין יצירת חיים בלי טומאה, מקבילה לרעיון שאי אפשר לאכילת בשר בלי שחיטה, אי אפשר לאכול פת בלי לנפות לדוש ולטחון את החיטה, ואי אפשר ליום העצמאות בלי יום הזכרון. אי אפשר להגיע להישגים בעולם הזה בלי להפריד תחילה את הטוב מן הרע, את הפרי מן הקליפה. וכל נסיון לעקוף את המסלול הזה מוביל לתקלה. או שאדם מוותר על הטהרה, המאמץ של הזיכוכ, ושוקע בעולם של טומאה וכיעור בלי יכולת להחליץ ממנו, או שאדם שוגה בנסותו להעפיל אל הקודש מבלי שנטהר קודם לכן, ואז, זו בלבד שאינו נחלץ מן הטומאה, הוא גם מטמא עמו את הקודש.

ישנה טומאה ממשית, גופנית, וישנה טומאה מופשטת, רוחנית. נביאי ישראל נאבקו בעיקר בסוג השני, באלו שבאו אל המקדש, הקריבו קרבנות ועסקו בקדשים, מבלי שטיהרו קודם את עצמם מחטאיהם ומפגמי מידותיהם ועולמם המוסרי: "ידיכם דמים מלאו", "כספך היה לסיגים", "סבאך מהול ביין". מימיהם של פסל מיכה בדן, בני עלי בשילה, דרך התרבות החטאית של סוף ימי בית ראשון, הכהונה הצדוקית בימי בית שני. נאבקו הנביאים והחכמים באלו האומרים "היכל ה' היכל ה'", אך אינם טורחים להטהר ולזכך מעשיהם קודם בואם אל היכל ה',

אינם מבינים שהתקדשות שאין עמה טהרה, אינה מועילה להם, ורק מזיקה למקדש עצמו, כפי שהסביר הנביא ירמיהו חזור והסבר בנבואות החורבן שלו.

גם כיום, ישנם הסבורים שיש ערך לקדושה בלי טהרה. להתקרבות אל המקומות הקדושים, אל אנשים קדושים, אל טקסים של קדושה, מבלי לעזוב את דרך החטא והעבירה, מבלי לתקן את המידות, מבלי לשפר את היחסים שבין אדם לחברו ואת העבודה שבין אדם למקום. רבים סבורים שהמפגש עם הצדיק (או עם קברו!) יכולים לטהר ולקדש כמות שהם. רבים מן המופקדים על חינוך והסברה, סבורים שדווקא פעילות מרוממת של התלהבות והתקדשות – באומן או במירון, בכותל המערבי או אצל שלחנו של אדמו"ר חסידי – יכולה ל"קרב" ול"חזק".

אין נביאים היום בישראל. ורוב חכמי הדור, חוששים מלהביע בתוקף ובלהט נבואי ביקורת על הגישה של הקדמת קדושה לטהרה. דומה, שיש לכך שתי סיבות, האחת נמוכת רוח: חשש מפני הביקורת הנגדית, האשמתם בהתנשאות וגבהות לב. הסיבה האחרת באה ממקום גבוה יותר: תקוה שמא המפגש עם המקום הקדוש או עם האיש הקדוש יחוללו תהליך של תשובה ותיקון, כך שבעקבות המפגש עם הקדושה תבוא התעוררות לטהרה. יש מקום להרהר, האם תופעות מעציבות של חילול השם שאנו נפגשים בהן להוותנו חדשות לבקרים: האסירים שמתחילים לחבוש כיפה בבואם לבית המשפט, המיסטיקנים וה"צדיקים" הנחשפים כמוליכי שולל במקרה הטוב - וכעבריינים חמורים במקרה הפחות טוב, אלו הנושאים רוממות קדושת ארץ ישראל בגרונם, ופורעים חוק וסדר במעשיהם, האם אין כל אלו תוצרים של התפשטות תופעת הקדושה נטולת הטהרה? יתכן שהדרך הקצרה אל הקודש מתבררת בסופו של דבר כדרך המרחיקה מן הקודש. "פן יהרסו אל ה' לראות, ונפל ממנו רב". האחריות על הגבלת הגישה אל הקודש למי שעמל קודם על טהרתו, מוטלת בראש ובראשונה על הכהנים והלויים, ועל ממשליהם העוסקים בהוראת דרך התורה והקדושה בישראל: כדי ש"לא יהיה בבני ישראל נגף, בגשת בני ישראל אל הקודש".